

Оригинални научни рад

Милена З. ШКОБО*

Универзитет Синергија, Филолошки факултет, Англистика, Република Српска

ОРГАНИЗАЦИЈА И СПРОВОЂЕЊЕ ОНЛАЈН ЈЕЗИЧКОГ И ОНЛАЈН КЊИЖЕВНОГ КУРСА НА ФАКУЛТЕТИМА И У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА У СРБИЈИ

Апстракт: Циљ овог рада је да утврди како се одвијала настава језика и књижевности на даљину у средњим школама (гимназијама) и на факултетима у Србији када је дошло до пандемије изазване појавом корона вируса, те да ли су наставници и професори језика и књижевности били довољно обучени за коришћење изабраних платформи и/или онлајн алатки, као и да ли они имају претходна искуства у организацији и реализацији језичких и књижевних курсева на даљину. У раду се проверавају две хипотезе: (1) концепт учења на даљину у Србији није заживео, односно, није довољно развијен, имајући у виду ограничен број платформи за учење на даљину, које су биле у оптицају у периоду од марта до јуна 2020. године; (2) релативно низак степен дигиталне писмености наставника и ученика је последица непостојања обука током којих би се наставници оспособили за рад на дигиталним платформама и осавременили наставу применом најновијих дигиталних алата. Детаљном анализом резултата потврђене су постављене хипотезе и отворена су нова питања која захтевају даљи истраживачки рад, а тичу се адекватне организације онлајн језичких курсева у дигиталном добу. Закључује се да је неопходно редефинисати методологију и циљеве већ постојећих онлајн језичких курсева. Такође, анализом добијених резултата, закључује се да постоји посебна потреба за осмишљавањем и увођењем једног потпуно новог концепта – модела онлајн књижевног часа/курса као алтернативног вида наставе у виртуелном образовном окружењу у Србији – чије спровођење захтева детаљно истраживање у области књижевности и методике наставе књижевности.

Кључне речи: настава на даљину, дигиталне алатке, онлајн књижевни курс, онлајн језички курс, професори и наставници језика и књижевности.

* доцент, milenanikolic86@yahoo.com

УВОД

Онлајн учење (енг. *online learning*) или учење на даљину (енг. *distance learning*) постало је једна од најзначајнијих и најактуелнијих тема у претходним месецима, како у свету, тако и у Србији, када је дошло до масовног затварања образовних установа широм света, а које је уследило након појаве пандемије изазване вирусом КОВИД-19. Док је концепт учења на даљину увелико био присутан у развијеним земљама и у периоду пре пандемије, у Србији је овај појам релативно нов и као такав веома ретко примењиван. Већина страних аутора и истраживача дефинише овај појам као напреднију верзију учења на даљину која подразумева употребу технологије, наглашавајући, при том, његову доступност, флексибилност и могућност остваривања различитих нивоа интеракције (Benson 2002; Conrad 2002; Hiltz, Turoff 2005). Поједини аутори указују и на разлике које постоје у схватању самог термина који се односи на окружење у оквиру кога се стварају услови за учење (енг. *learning environment*), издавајући, при том, следеће појмове: учење на даљину (енг. *distance learning*), електронско образовање (енг. *e-Learning*) и онлајн учење (енг. *online learning*) (Moore, Dickson-Deane et al. 2010). Резултати истраживања које је спровела група поменутих аутора указују на то да се употреба ових термина разликује од континента до континента, те од земље до земље, наводећи да постоје недоследности како у погледу њихове транскрипције, тако и у погледу значења – поједине земље употребљавају исти термин за комбиновано учење (енг. *blended learning*) и е-учење (Moore, Dickson-Deane et al. 2010: 5).

Много је страних аутора који су писали о својеврсним стратегијама које би требало применити у онлајн образовном окружењу и о кључним елементима у осмишљавању самог концепта онлајн учења, а који обухвата садржај онлајн курса, активности и дигиталну подршку (Oliver 1999; Lewis, Abdul-Hamid 2006; Tallent-Runnels–Thomas и др. 2006; Boettcher–Conrad 2016). Постоји мишљење да су онлајн курсеви који користе све погодности онлајн технологије много бољи избор од онлајн курсева у којима се технологија користи само као подршка конвенционалној настави (Oliver 1999).

Пре почетка пандемије, наставници језика и књижевности који су учествовали у овом истраживању реализовали су наставу на традиционалан начин (енг. *face-to-face*), у учионицама, при чему су наставу неретко оплемењивали дигиталним материјалима и садржајима. Међутим, за наставнике је примена савремених технологија у настави била оптимална и контролисана, при чему је посезање за дигиталним садржајима било у циљу покушаја да се, на неки начин, премости све очигледнији раскорак између потреба

ученика дигиталног доба и наставних јединица дефинисаних силабусом које су углавном захтевале традиционалну обраду. Савремена технологија је наставницима служила искључиво као подршка настави, нипошто као једина доступна опција за остваривање инетракције са студентима. Осим тога, наставници су неретко имали прилике да подучавају ученике искључиво у виртуелном образовном окружењу (енг. *virtual learning environment*), те је неискуство услед непознавања платформи за реализацију наставе на даљину, као и недовољно познавање онлајн алатки помоћу којих би се могле подучавати језичке вештине, додатно отежало сам процес прилагођавања на новонастале околности.

КОНЦЕПТ УЧЕЊА НА ДАЉИНУ У СРБИЈИ

Дигитално доба је наметнуло наставницима потребу за сталним усавршавањем у сфери примене савремених технологија у настави и проналажењем начина на које би се стечено „ново“ знање и вештине могле сврсисходно искористити и ускладити са школским градивом. Имајући у виду чињеницу да је образовни систем у Србији одувек био наклоњен традиционалном приступу извођења наставе, потреба за реформом образовања сада је још више дошла до изражаја. Као предности учења на даљину истичу се флексибилност у смислу простора и времена у којем се реализује настава и одвија процес усвајања градива, те могућност самосталног завања темпа за учење од стране студената, као и повољнији финансијски улог, док се као најчешће мане наводе недостатак повратне информације у реалном времену, те ненавикнутост студената на овај тип наставе што доводи до пада њихвог интересовања, фрустрације и напетости (Bulatović, Stefanović и др. 2013).

Концепт учења на даљину у Србији није довољно развијен, а у прилог томе говоре и подаци да је у 2013. години било нешто мање од двадесет студијских програма акредитованих за извођење наставе на даљину на факултетима, а мање од десет на високим школама (видети Matijašević-Obradović, Joksić 2014). Међу првим образовним институцијама које су почеле са припремама за спровођење наставе на даљину и њеном имплементацијом био је Медицински факултет Универзитета у Београду академске 1999/2000 године (Rajković 2013). Већ неколико година касније, тачније 2004. године, професори, сарадници/демонстратори и студенти овог факултета препознали су бројне предности коришћења мудл (енг. Moodle) платформе као софтверског система за управљање учењем на даљину (енг. Learning Management System), а која се већ годинама уназад успешно користила на бројним универзитетима широм света.

Почетком деведесетих година дошло је до удруживања неколико значајнијих образовних институција у Србији у циљу образовања савремене рачунарске мреже (АМРЕС), која би одиграла важну улогу у погледу примене савремених технологија у образовању и развоја учења на даљину. Наиме 2007. АМРЕС покрене пројекат за увођење програма учења на даљину помоћу платформе мудл, а међу факултетима који су прихватили сагласност о његовој реализацији нашли су се и Филозофски и Филолошки факултет Универзитета у Београду (Milićević, Milićević и др. 2014).

Кад је реч о друштвено-хуманистичким наукама, 2007. године у Србији је постојао само један акредитован студијски програм за учење на даљину, и то у оквиру Високе школе струковних студија, док су 2009. године акредитована прва три студијска програма за учење на даљину у оквиру факултета, а 2013. године њихов број био је 4 (видети Матијаšević-Obradović, Јоксић 2014). Према најновијим подацима о високошколским установама и њиховим студијским програмима, који су акредитовани закључно са седницом КАПК-а која је одржана 24. августа 2020. године, нема ниједног акредитованог студијског програма у области друштвено-хуманистичких наука (према *Водич за стиуденије: исходи акредитација високошколских установа и стиудиских програма у Републици Србији*, 2020.)

ОНЛАЈН КЊИЖЕВНИ КУРС У СРБИЈИ

Много је аутора који су писали о значају употребе савремених технологија у настави књижевности и о потреби усаглашавања традиционалног приступа књижевности са савременим трендовима које намеће дигитално доба (видети Dresang, McClelland 1999; Porter 2000; Blaire 2010; Koskima 2010; Yacoob 2011; Škobo, Đerić-Dragičević 2019; Škobo 2020), те о значају и искуствима примене дигиталних алата у настави књижевности (видети Kayalis, Natsina 2010; Kline 2010; Uscinski 2011; Johnson 2016; Nikolić 2017; Giralt, Murray 2019; Ibarra-Rius, Ballester-Roca 2019; Carrió-Pastor 2019; Škobo, Đerić-Dragičević 2019; Škobo 2020). Оно што се може закључити проучавањем доступне литературе у вези са применом онлајн алата у настави књижевности јесте то да се сви наведени примери односе на извођење наставе контактано, у реалном окружењу. Потребно је истражити у којој мери је неопходно прилагодити наведене моделе за примену у виртуелном окружењу.

Када је реч о Србији, нема јавно доступних података о томе како изгледа модел онлајн књижевног курса, те које су онлајн алатке користили наставници књижевности пре пандемије, током традиционалног начина

извођења наставе. С тим у вези, остаје да се испита и које су онлајн алатке коришћене током реализације наставе књижевности на даљину.

С обзиром на то да нема званично доступних информација о постојању, те о начину организације и спровођења онлајн књижевних курсева у Србији, потребно је спровести опсежна истраживања у вези са тим, те дати моделе онлајн курса књижевности, како би професори и наставници могли да, по узору на већ постојеће примере, осмисле своје курсеве, оплемене их својим искуством и прекроје их тако да задовоље специфичности додељеног књижевног предмета и/или наставне јединице из књижевности предодређене силабусом, а за који/коју су они одговорни. Да би се успешно реализовао онлајн књижевни курс, потребно је да наставници имају искуства у примени дигиталних алата у настави уопште, нарочито оних који су посебно осмишљени за потребе наставе књижевности. Истраживање чији су резултати приказани у наставку рада дало је одговоре на нека од кључних питања у вези са онлајн наставом књижевности у Србији.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ овог рада је да утврди како се одвијала настава језика и књижевности на даљину у средњим школама (гимназијама) и на факултетима у Србији, када је дошло до пандемије изазване појавом корона вируса, те да ли су наставници и професори језика и књижевности били довољно обучени за коришћење изабраних платформи и/или онлајн алатки, као и да ли они имају претходна искуства у организацији и реализацији језичких и књижевних курсева на даљину. У ту сврху, пре извођења самог истраживања, постављене су следеће хипотезе: (1) концепт учења на даљину у Србији је још увек недовољно развијен, имајући у виду ограничен избор платформи за учење на даљину, које су се користиле у периоду од марта до јуна 2020. године; (2) недовољна дигитална писменост наставника је последица непостојања стручних обука и семинара током којих би наставници овладали знањем потребним за адекватно руковање платформама за учење на даљину и адекватну примену онлајн алата у настави на даљину, конкретно, онлајн алата посебно осмишљених у циљу подстицања језичких вештина ученика/студената.

ИНСТРУМЕНТ ИСТРАЖИВАЊА И ИСПИТАНИЦИ

За потребе овог рада спровели смо истраживање у виду анкете, односно онлајн упитника (енг. Google form), који се састоји од шест питања, а који је путем мејла прослеђен циљној групи. Испитаници су наставници

и професори књижевности запослени у средњим школама (гимназијама) и на факултетима широм Србије који су добровољно пристали да учествују у истраживању. Сва питања су затвореног типа са да/не одговорима, док је код петог и шестог питања остављена опција да се прецизира и даље образложи позитиван/негативан одговор. Анкету је испунило стотину тринаест наставника и професора језика и књижевности у Србији.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

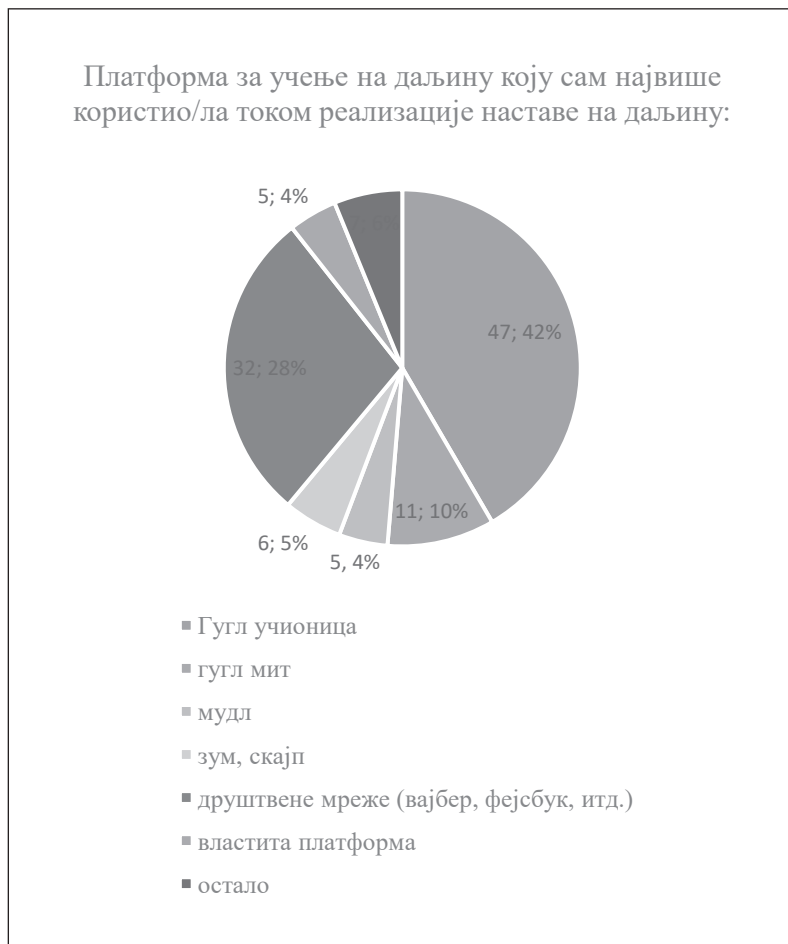
Прво питање је у вези са институцијом у којој су испитаници запослени. На питање је одговорило свих стотину тринаест испитаника (*графикон 1*).

Графикон 1: Установа у којој сам запослен

Од укупно стотину тринаест испитаника, 21 (19%) ради на факултету, док је њих 92 (81%) запослено у средњој школи (гимназији).

Друго питање је у вези са врстом платформе за учење на даљину која је коришћена током реализације наставе на даљину у Србији (*графикон 2*).

Графикон 2: Највише коришћена платформа за учење на даљину

На питање коју платформу за учење на даљину су испитаници користили током реализације наставе на даљину, добијен је следећи резултат: 42% (47) наставника језика и књижевности користило је гугл учионицу, 28% (32) испитаника користило је друштвене мреже (фејсбук, вајбер, итд.), 10% (11) је одговорило да је користило гугл мит, 6% (7) је користило неку другу платформу, зум или скајп користило је 5% (6) испитаника, док је подједнаки проценат оних који су користили мудл и властиту платформу (4% односно 5 испитаника).

У циљу добијања што прецизнијих резултата и утврђивања која се платформа највише користила на факултетима, а која у средњим школама, извршили смо даљу анализу (графикони 3, 4).

Графикон 3: Платформа коју су користили професори језика и књижевности на факултетима

Графикон 4: Платформа коју су користили наставници језика и књижевности у средњим школама (гимназијама)

Добијени резултати су показали да је од 21 професора језика и књижевности запослених на факултету, 52,38% (11), што чини нешто више од половине испитаника у овој групи, користило гугл мит, подједнаки проценат испитаника – 19,05% (4) – користило је мудд и гугл учионицу, док је свега 9,52% (2) користило неке друге платформе (тимс, властита платформа) (графикон 3).

Када је реч о наставницима језика и књижевности запослених у средњим школама (гимназијама), добијен је следећи резултат: 44,56% (41) испитаника је користило гугл учионицу, 34,78% (32) друштвене мреже, 7,61 % (7) зум и скајп, 2,17 % (2) мудд, 10,87% (10) друге платформе (мајкрософт тимс, властита платформа, итд.) (графикон 4).

Анализом добијених резултата може се закључити да се онлајн настава језика и књижевности на факултетима у Србији највише спроводила путем платформи за даљину у оквиру којих је могуће остварити синхрону и асинхрону комуникацију са студентима. Путем гугл мита се директно успоставља видео позив, мудд платформа има интегрисано „велико плаво дугме“ (енг. Big Blue Button) којим се приступа виртуелној учионици, док је гугл учионица, у периоду у коме је коришћена, углавном служила за асинхроно учење (недавно је, међутим, омогућено коришћење гугл мита/зума у оквиру гугл учионице). Професори језика и књижевности нису посезали за друштвеним мрежама у циљу реализације наставе.

Наставници језика и књижевности у средњим школама су углавном користили гугл учионицу која тада није пружала могућност видео позива, те се закључује да је велики број наставника одлучио да користи друштвене мреже (фејсбук, вајбер, месинџер), а нешто ређе зум и скајп, како би директно успоставио контакт са ученицима. Мањи проценат наставника је користио друге платформе.

Када је реч о извођењу наставе језика и књижевности, не сме се изгубити из вида чињеница да је улога „живе речи“ пресудна за усвајање (страног) језика, те да је од изузетне важности да се узме у обзир предлог да се образовна институција определи за јединствену платформу за учење на даљину помоћу које је могуће остварити како синхрону, тако и асинхрону комуникацију са студентима/ученицима. Платформе које имају опцију снимања онлајн предавања, појачану заштиту приватности, могућност складиштења велике количине материјала, те опцију организовања састанака и догађаја уживо и учествовања у видео позивима са више корисника (тимс, едмодо, гугл мит, итд.) бољи су избор за извођење наставе на даљину у вишим разредима основних и средњих школа, као и на факултетима у односу на платформе које подржавају само асинхрону комуникацију, каква је до скоро, а у периоду када је рађено ово истраживање, била гугл учионица.

Један од кључних разлога зашто су наставници језика и књижевности у средњим школама у Србији, у периоду од марта до јуна 2020. године,

посезали за друштвеним мрежама, а један мањи број и за видеоконференцијским системима попут зума и скајпа, поред гугл учионице, био је тај што је недостајао разговор и састанак уживо са ученицима, помоћу кога би се премостили недостаци асинхроне комуникације. Зум и скајп су у тренуцима када је било неопходно одржати јачи степен блискости и интеракције са ученицима, представљали много боље решење од кориштења друштвених мрежа (вајбера, фејсбука, месинџера, итд.), јер су њихове могућности много сличније онима које пружају најсавременији системи за учење на даљину (енг. Learning Management Systems). Предност кориштења зума (основни пакет) као бесплатне апликације је у томе што нуди бесплатне видеоконференцијске услуге у трајању од 40 минута за до стотину учесника истовремено, док се као недостатак наводи његово недовољно ефикасан систем заштите. Скајп је добро решење за рад у великим групама и нема временског ограничења, али је приметно да је његова верзија за рачунар доста слабија од верзије за телефон или таблет. Узимајући у обзир могућности зума и скајпа, може се закључити да су ови видеоконференцијски системи солидно решење за онлајн курсеве језика који се одржавају у школама страних језика, јер се помоћу њих може прилично ефикасно реализовати и организовати групни, индивидуални и полуиндивидуални часови језика.

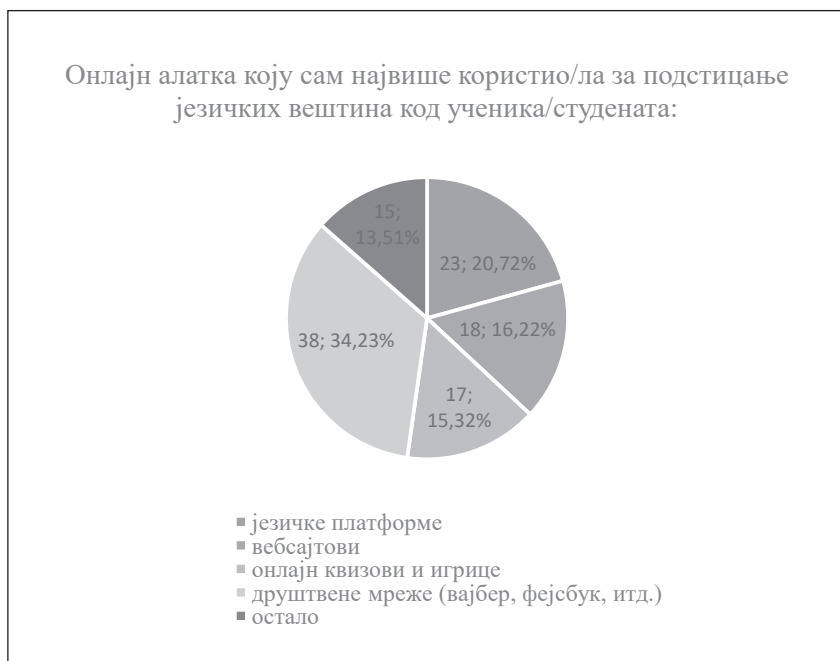
Треће питање се односи на то да ли су се током реализовања наставе на даљину за подстицање језичких вештина користиле онлајн алатке (графикон 5).

Графикон 5: Коришћење онлајн алатки у сврху подстицања језичких вештина код ученика/студената

Анализом одговора на питање да ли су наставници и професори језика и књижевности током реализације наставе на даљину користили онлајн алатке у сврху подстицања језичких вештина, утврђено је да је 74% (84) испитаника одговорило потврдно, док је негативан одговор дало 26% (29) испитаника.

Наредно питање је у директној вези са претходним, а односи се на врсту онлајн алатке која је највише коришћена за подстицање језичких вештина током спровођења наставе. Резултати су приказани на графикону (графикон б).

Графикон б: Највише коришћена онлајн алатка за подстицање језичких вештина током реализације наставе на даљину

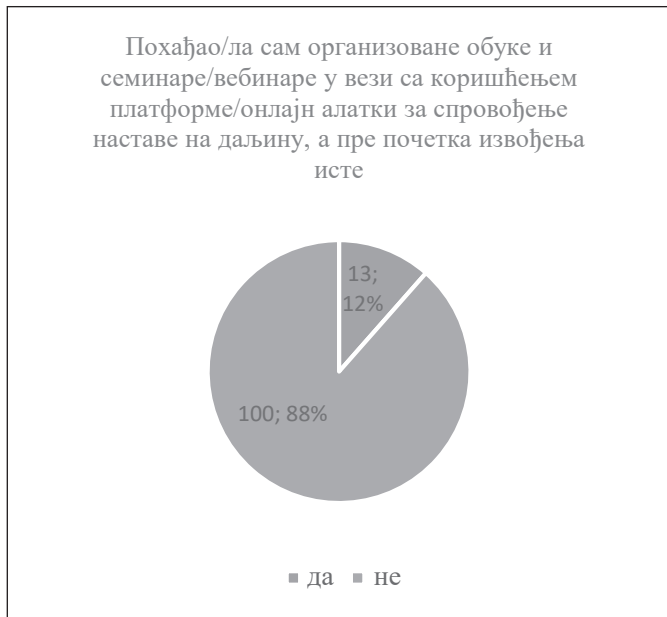
У вези са питањем која је онлајн алатка највише коришћена за подстицање језичких вештина током спровођења наставе на даљину добијени су следећи резултати: 33,23% (38) испитаника користило је друштвене мреже, 20,72% (23) користило је језичке платформе, 16,22% (18) вебсајтове, 15,32% (17) онлајн квизове и игрице, док је 13,51% (15) испитаника користило неке друге алатке.

Анализом добијених резултата закључује се да друштвене мреже, односно фејсбук, вајбер, итд. као својеврсни алати друштвених медија, предњаће у избору онлајн алатки за подстицање језичких вештина. Ова чињеница упућује и на то да наставници неретко посежу за онлајн платформама које су познате, бесплатне и лако доступне. Коришћење познатих, бесплатних и лако доступних апликација/платформи је пожељно, јер у великој мери олакшава процес комуникације и интеракције између наставника и ученика.

Међутим, поставља се питање да ли је искоришћен сав потенцијал друштвених мрежа када је конкретно реч о подстицању језичких вештина код ученика. Другим речима, потребно је додатно истражити на који начин су наставници користили друштвене мреже у циљу побољшања језичких вештина, а који искључује могућност пријема и слања домаћих задатака у виду слика и размену информација између ученика и наставника.

Чињеница да су се језичке платформе, вебсајтови за стварање прича, онлајн квизови и игрице као дигитални алати који поспешују учење страног језика и посебно развијају језичке вештине код ученика/студената користиле у много мањој мери у односу на друштвене мреже говори у прилог томе да су поменути алати још увек недовољно заступљени у настави језика и књижевности у Србији.

Пето питање односи се на то да ли су професори и наставници језика и књижевности имали организоване обуке, семинаре и/или вебинаре у вези са начином кориштења платформе за реализацију наставе на даљину непосредно пре почетка извођења исте. Питање је затвореног типа са опцијом да се прецизира зашто нису ако је одговор негативан. Резултати су приказани на графикону (графикон 7).

Графикон 7: Организација и реализација обука и семинара/вебинара у вези са кориштењем платформе/онлајн алатки за спровођење наставе на даљину пре почетка извођења исте

Анализом одговора на питање да ли су наставници језика и књижевности имали/похађали организоване обуке и семинаре/вебинаре у вези са кориштењем платформе/онлајн алатки за спровођење наставе на даљину пре

почетка извођења исте, утврђено је да је 88% (100) испитаника дало негативан одговор, док је свега 12% (13) њих одговорило потврдно. Даљом анализом резултата утврђено је да су наставници (и ученици/студенти) били недовољно упућени у начине функционисања саме платформе, те да нису имали довољно знања и искуства када је реч о онлајн алаткама које се могу користити у настави, а чијим би се кориштењем настава оплеменила и ученици/студенти додатно мотивисали. Тиме се потврђује друга хипотеза аутора која се односи на значај и потребу организовања обука, семинара и других скупова у циљу пружања одређених знања наставницима, посебно наставницима језика и књижевности, о начину коришћења и примене онлајн алата посебно осмишљених и намењених развоју језичких вештина, као што је то случај са језичким платформама, падлетом помоћу кога се могу подстицати идеје и развијати мишљење, форумима за покретање дискусија, вебсајтовима за креирање прича у настави књижевности, блоговима, онлајн алатима који побољшавају ортографију и изговор, онлајн алатима за превођење текста, као и другим алатима који развијају критичко мишљење код ученика и студената, а које чини срж књижевних курсева.

Шесто питање се односи на то да ли су наставници језика и књижевности већ имали искуства у организацији и спровођењу курса језика/књижевности на даљину. Питање је затвореног типа са опцијом да се образложи потврдан одговор. Резултати су приказани графички (графикон 8).

Графикон 8: Искуство наставника језика и књижевности у организацији и спровођењу онлајн курса језика/књижевности

Анализом резултата у вези са питањем које се тиче искуства наставника у организацији и спровођењу онлајн курса језика/књижевности установљено је да је 85% (88) испитаника дало негативан одговор, док је свега 15% (15) испитаника одговорило потврдно. Даља анализа резултата указала је на то је искуство наставника у организовању и спровођењу онлајн курса у највећој мери заснива на реализацији курсева језика путем скајпа, којом се искључује искуство у реализацији онлајн књижевног курса. С тим у вези закључује се да су делимично познавање начина функционисања платформи/онлајн алатки за учење на даљину, непоседовање довољно искуства у организацији и реализацији наставе на даљину, те непостојање историје организације и реализације књижевног курса на даљину у Србији последица недовољно развијеног концепта учења на даљину.

Недостатак стручних обука и семинара за стручно усавршавање наставника у циљу примене савремене технологије и алата у настави, посебно алата којима се могу адекватно третирали изазови и потешкоће у вези са специфичностима појединих језичких и књижевних предмета један је од кључних разлога недовољне дигиталне писмености како наставника, тако и ученика/студената.

ЗАКЉУЧАК

На основу добијених резултата може се извести закључак да су факултети у Србији углавном спремно одговорили на изазов који се пред њима нашао, а који се односи на благовремено проналажење ефикасног решења у вези са начином организовања наставе услед ванредних околности. Већина факултета је понудила наставницима језика и књижевности брза, а чини се и најприхватљивија решења за неометану реализацију наставе – углавном су то биле платформе за учење на даљину у оквиру којих је било могуће остварити синхрону и асинхрону комуникацију са студентима. (нпр. гугл мит, мудд, итд.).

С друге стране, наставници језика и књижевности у средњим школама углавном су били препуштени сами себи у погледу организације наставе и превазилажења проблема који су је пратили, те се друштвене мреже издавају као један од најучесталијих видова остваривања интеракције са ученицима. Гугл учионица, која је превасходно имала за циљ да окупи наставнике и ученике на једном месту и преузме улогу стварне учионице у којој се остварује размена знања, а коју су наставници језика и књижевности у средњим школама претежно и користили, није у потпуности задовољила потребе наставе. У тренутку коришћења, гугл учионица је имала бројне недостатке, од којих су многи отклоњени тек касније, када се полугодиште привело крају. Могућност остваривања видео позива био је један

од кључних недостатака гугл учионице, те и не изненађује чињеница да су се наставници махом опредељивали за друштвене мреже.

Анализом добијених резултата утврђено је и да су наставници језика и књижевности, у сврху подстицања језичких вештина код студената/ученика, у највећој мери користили друштвене мреже, односно фејсбук, вајбер, итд. Међутим, поставља се питање у којој мери је искоришћен потенцијал друштвених мрежа за подстицање језичких вештина и отвара се питање на који начин конкретно је то остварено. Закључује се и да је неопходно додатно истражити каква су искуства како наставника тако и студената/ученика у вези са кориштењем друштвених мрежа у циљу развијања и побољшања језичких вештина код студената/ученика.

Мањи проценат коришћења језичких платформи, разних корисних веб-сајтова и онлајн квизова и игрица у онлајн настави језика и књижевности у наведеном периоду указује на то да поменути дигитални алати још увек нису нашли своју праву примену у курсевима језика и књижевности у Србији и да још увек није довољно искоришћен њихов потенцијал, како у виртуелном, тако и у стварном образовном окружењу.

Број платформи за учење на даљину у Србији је релативно мали, узимајући у обзир свега неколико платформи за учење на даљину које су биле у општирају у земљи у наведеном периоду. С тим у вези, потврђује се претпоставка да је концепт учења на даљину у Србији још увек недовољно развијен, те да је потребно детаљно истражити предности и мане сваке платформе за учење на даљину понаособ, како би образовне институције могле лакше изабрати одговарајуће решење за извођење наставе на даљину. Уочава се потреба за даљим усавршавањем е-образовања у Србији, али и за спровођењем додатних истраживања у вези са избором платформе у зависности од типа образовне установе.

Проблем дигиталне писмености наставника, који произлази из непоседовања довољно искуства у организацији и реализацији наставе на даљину и недостатка стручних обука и семинара за стручно усавршавање наставника у циљу примене савремене технологије и алата у настави, посебно алата којима се могу адекватно третирати изазови и потешкоће у вези са специфичностима појединих језичких и књижевних предмета, један је од кључних разлога због којих концепт учења на даљину у Србији није достигао одговарајући степен развоја.

На крају, детаљном анализом добијених резултата, утврђено је да нема историје организације и реализације књижевног курса на даљину у Србији и да је, сходно томе, неопходно дати предлог онлајн књижевног часа/курса, који би наставницима послужио као алтернативни модел наставе у виртуелном образовном окружењу, када је реч о књижевним предметима, те наставним јединицама на којима се обрађују књижевни текстови.

ЛИТЕРАТУРА

- Benson 2002: Angela D. Benson. Using online learning to meet workforce demand: A case study of stakeholder influence. *Quarterly Review of Distance Education*, 3(4), 443–452.
- Blaire 2010: Kristine L. Blaire. Delivering Literary Studies in the Twenty-first Century: The Relevance of Online Pedagogies, In: Kayalis, T. and A. Natsina, (Eds.), *Teaching Literature at a Distance*, New York: Continuum, 67–78.
- Bulatović, Stefanović и др. 2013: Nenad Bulatović, Darko Stefanović, Milan Mirković, i Dubravko Ćulibrk. Primena sistema za elektronsko učenje na visokoškolskim ustanovama u Srbiji – pregled aktuelnog stanja, *Infoteh - Jahorina*, 12, 743–746.
- Boettcher–Conrad (2016): Judith V. Boettcher–Rita-Marie Conrad. *The Online Teaching Survival Guide: Simple and Practical Pedagogical Tips*, 2nd ed., San Francisko, CA: John Wiley & Sons, Inc.
- Vodič za studente: ishodi akreditacija visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Republici Srbiji (2020). Beograd: Nacionalno telo za akreditaciju i u visokom obrazovanju. <https://www.nat.rs/ishodi-akreditacije-i-spk/?script=cir>. [23. 10. 2020.].
- Giralt, Murray 2019: Marta Giralt and Liam Murray. Reflexion, Analysis and Language Practice: From Individual Critical Thinking to Collaborative Learning Using Blogs in a Literature Class, In: M.L. Carrió-Pastor (Ed.), *Teaching Language and Teaching Literature in Virtual Environments*, Singapore: Springer, 277–293.
- Dresang, McClelland 1999: Eliza T. Dresang and Kathryn McClelland. Radical Change: Digital Age Literature and Learning, *Theory into Practice* 38 (3), 160–167, <http://www.jstor.org/stable/1477307>. [17. 10. 2020.].
- Hiltz, Turoff 2005: Starr Roxanne Hiltz and Murray Turoff. Education goes digital: The evolution of online learning and the revolution in higher education, *Communications of the ACM*, 48(10), 59–64.
- Ibarra-Rius, Ballester-Roca 2019: Noelia Ibarra-Rius and Josep Ballester-Roca. Digital Storytelling in Teacher Training: Development of Basic Competences, Creativity and Multimodal Literacy Through Book Trailers, In: M. L. Carrió-Pastor (Ed.), *Teaching Language and Teaching Literature in Virtual Environments*, Singapore: Springer, 241–254.
- Yaqoob 2011: Munazza Yacoob. Reader and text: Literary theory and teaching of literature in the twenty first century, *International Conference on Languages, Literature and Linguistics IPEDR*, 26, 511–515.
- Kayalis, Natsina 2010: Takis Kayalis, Anastasia Natsina, (Eds.). *Teaching Literature at a Distance*, New York: Continuum.
- Carrió-Pastor 2019: María Luisa Carrió-Pastor (Ed.). *Teaching Language and Teaching Literature in Virtual Environments*, Singapore: Springer.
- Kline 2010: Daniel T. Kline. Metamedievalism, Videogaming, and Teaching Medieval Literature in the Digital Age, In: Kayalis, T. and A. Natsina, (Eds.), *Teaching Literature at a Distance*, New York: Continuum, 148–162.
- Conrad 2002: Dianne Conrad. Deep in the hearts of learners: Insights into the nature of online community, *Journal of Distance Education*, 17(1), 1–19.
- Koskimaa 2010: Raine Koskimaa. Literature in Digital Culture: Pedagogical Possibilities, In: Kayalis, T. and A. Natsina, (Eds.), *Teaching Literature at a Distance*, New York: Continuum, 123–136.
- Lewis, Abdul-Hamid 2006: Cassandra C. Lewis and Husein Abdul-Hamid. Implementing Effective Online Teaching Practices: Voices of Exemplary Faculty, *Innovative Higher Education* 31, 83–98.

- Matijašević-Obradović, Joksić 2014: Jelena Matijašević-Obradović i Ivan Joksić. Zastupljenost koncepta učenja na daljinu u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji, *Nastava i vaspitanje*, 1, 145–158.
- Milićević–Milićević и др. 2014: Violeta Milićević, Zoran Milićević i Nenad Milić. Elektronsko učenje u Srbiji primenom Moodle softvera, *Bizinfo (Blace)*, 5(1), 71–82. <http://www.bizinfo.edu.rs/index.php/bizinfo/article/view/44>. [23. 10. 2020.].
- Moor, Dickson-Deane et al.: Joi L. Moore, Camille Dickson-Deane and Krista Galyen. E-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same?, *Internet and Higher Education*.
- Nikolić 2017: Milena Nikolić. The use of audio and video recordings in English Language teaching, *XVIII International Scientific Conference – Sinergija 2017, Conference Proceedings*, Sinergija University, Bijeljina, Republic of Srpska.
- Oliver 1999: Ron Oliver. Exploring strategies for online teaching and learning, *Distance Education*, 20 (2), 240-254.
- Porter 2000: Sarah Porter. Technology in Teaching Literature and Culture: Some Reflections, *Computers and the Humanities*, 34(3), 311-324.
- Rajković 2013: Milan Rajković. Istorija upotrebe LMS (sistema za učenje na daljinu) sistema u Srbiji. *DABAR-Međunarodno takmičenje iz računarske i informatičke pismenosti*, 27. novembar 2013. <https://dabar.edu.rs/istorija-upotrebe-lms-sistema-u-srbiji/>. [10. 10. 2020.].
- Tallent-Runnels, Thomas et al. 2006: Mary K Tallent-Runnels, Julie A. Thomas, William Y. Lan, Sandi Cooper, Terence C. Ahern, Shana M. Shaw and Xiaoming Liu. Teaching Courses Online: A Review of the Research, *Review of Educational Research*, 76(1), 93-135.
- Uscinski 2011: Izabela Uscinski. Teaching Literature and Language Online, *CALICO Journal* 29(1), 173-76.
- Johnson 2016: Toria Johnson. 'Hath he not twit?': Teaching Shakespeare through Twitter, In: T. Hetland (Ed.), *Teaching Literature with Digital Technology*, Boston/New York: Bedford/ St. Martin's, 99–109.
- Škobo, Đerić-Dragičević 2019: Milena Škobo and Borjanka Đerić-Dragičević. Teaching English Literature in the Digital Era, *Sinergija 2019 - XX International Scientific Conference*, 20(5), *Conference Proceedings*, Sinergija University, Bijeljina, Republic of Srpska, 84-89.
- Škobo 2020: Milena Škobo. Modern Technologies in Teaching Literature, *Sinteza 2020 - International Scientific Conference on Information Technology and Data Related Research*, Belgrade, Singidunum University, Serbia, 86-92.

Milena Z. ŠKOBO

ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF ONLINE
LANGUAGE AND LITERATURE COURSES AT FACULTIES
AND SECONDARY SCHOOLS IN SERBIA

SUMMARY

The aim of this paper is to determine the ways in which the online language and literature courses had been conducted in secondary schools (and high schools) and faculties across Serbia, when the pandemics caused by the appearance of coronavirus forced all educational institutions worldwide to abandon the traditional way of teaching and adopt the new teaching practices which took place in virtual environments. One of the key issues explored in this paper is whether the language and literature teachers in Serbia had been provided with enough teacher training regarding the use of online platforms and online tools, as well as whether they had had previous experience in an online course design, its organisation and realization. The paper examines the following hypotheses: it is assumed that the concept of distance learning in Serbia has not come to fruition (1) and that the lack of digital literacy of both teachers and students is the result of the country's poor development of e-Learning, as well as the lack of suitable teacher training systems that would provide teachers with practical knowledge in regard with dealing with online platforms and proper use and application of the most innovative digital tools (2). The obtained results have confirmed the hypotheses set up in the paper. The results point to the need for conducting further research into this field, in particular, when it comes to proper organization of online language courses as well as the redefinition of the goals and methodologies established in online language courses. Moreover, the results stress an urgent need for designing and implementation of an entirely new concept in Serbia – an online literature course model – that has not been explored yet and that calls for an immediate research into the field of literature and the methodology of teaching literature.

Key words: distance education, digital tools, online literature course, online language course, language and literature teachers.